

Kazimierz GÓRKA

Krajowa Izba Gospodarcza „Przemysł Rozlewniczy”, Polska

Agnieszka THIER

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska

ZASŁUGI RUDOLFA ZUBERA DLA KRYNICY-ZDRÓJ ORAZ BADAŃ GEOLOGICZNYCH W POLSCE I NA ŚWIECIE

Streszczenie

Celem artykułu jest zaprezentowanie dorobku naukowego i zawodowego Rudolfa Zuber w 100-lecie jego śmierci, ze szczególnym uwzględnieniem badań geologicznych w Karpatach oraz skutków odkrycia unikatowej szczawy alkalicznej w Krynicy. W analizie uwzględniono zmiany polityczne i społeczne na ziemiach polskich w okresie od końca XIX wieku do czasów współczesnych, wraz z podkreśleniem rozwoju gospodarczego Krynicy-Zdrój. W artykule przedstawiono następujące zagadnienia: przebieg życia Profesora, jego kariera naukowa i zawodowa, a także dorobek zawarty w publikacjach, miejsce Rudolfa Zuber w historii Krynicy i wykorzystaniu zasobów leczniczych wód mineralnych oraz ich roli w rozwoju gminy, a także charakterystyka trzech pokoleń Zuberów – Rudolfa, Stanisława i Andrzeja.

Słowa kluczowe: Rudolf Zuber, badania fliszu karpackiego, szczawy alkaliczne typu *zuber*, pijalnie wód mineralnych, kuracjusze i turyści w Krynicy-Zdrój, wydarzenia kongresowe i kulturalne.

RUDOLF ZUBER'S MERITS FOR KRYNICA-ZDRÓJ AND GEOLOGICAL RESEARCH IN POLAND AND IN THE WORLD

Summary

The aim of the article is to present the scientific and professional achievements of Rudolf Zuber on the centenary of his death, with particular emphasis on geological research in the Carpathians and the effects of the discovery of the unique alkaline sorrel in Krynica. The analysis takes into account political and social changes in the Polish lands in the period from the end of the 19th century to the present day, and emphasizes the economic development of Krynica-Zdrój. The article presents the following issues: the course of the Professor's life, his scientific and professional career as well as the achievements contained in publications, the place of Rudolf Zuber in the history of Krynica and the use of therapeutic mineral water resources and their role in the development of the commune, characteristics of three generations of Zubers – Rudolf, Stanisław and Andrzej.

Słowa kluczowe: Rudolf Zuber, Carpathian flysch research, Zuber alkaline water, pump rooms, patients and tourists in Krynica, congress and cultural events.

Wprowadzenie

W 100-lecie śmierci prof. Rudolfa Zuber warto przypomnieć jego sylwetkę jako odkrywcy zasobów unikatowej wody mineralnej z grupy szczaw alkalicznych w Krynicy, naukowca-geologa wyspecjalizowanego w poszukiwaniu złóż ropy naftowej oraz działacza społecznego. O niezwyklej aktywności Profesora świadczy chociażby fakt, że pomimo pracy naukowej i wystąpień publicznych w kraju, prowadził intensywne poszukiwania węglowodorów w kilkunastu państwach na pięciu kontynentach – z wyjątkiem Australii – w czasach, gdy jeszcze nie było komunikacji lotniczej. Warto ponadto podkreślić, że jego syn Stanisław i wnuk Andrzej również należeli do wyróżniających się geologów.

Ze względu na wielki dorobek prof. Zuberę, w artykule podejmujemy nie tylko kwestię jego zasług dla Krynicy, ale prezentujemy także jego karierę naukową i zawodową, związaną przede wszystkim z geologią. Badaniami geologicznymi zajmowali się również jego syn i wnuk, który m.in. badał wody mineralne w Krynicy.

Celem artykułu jest zaprezentowanie dorobku Rudolfa Zuberę – jego drogi życiowej i naukowej, ze szczególnym uwzględnieniem badań geologicznych w Karpatach oraz skutków odkrycia szczytu alkalicznej w Krynicy-Zdrój. Analizę przeprowadzimy na tle zmian politycznych i społecznych na ziemiach polskich w okresie od końca XIX wieku do czasów współczesnych, wraz z podkreśleniem rozwoju gospodarczego Krynicy-Zdrój.

Przebieg życia Profesora

Rodzina Zuberów wywodzi się prawdopodobnie z Austrii lub Francji. Rudolf Zuber urodził się 13 września 1858 roku w Orlat w Siedmiogrodzie¹, gdzie stacjonował jego ojciec, oficer armii austriackiej. W 1876 roku ukończył gimnazjum we Lwowie i podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego w zakresie chemii i mineralogii. Po studiach pracował w latach 1881-1882 jako wolontariusz w Państwowym Zakładzie Geologicznym (K.K. Geologische Reichsanstalt) w Wiedniu, a także studiował na tamtejszym uniwersytecie. W 1883 roku zaczął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, a po niespełna 2 latach na Uniwersytecie Lwowskim.

W latach 1886-1892 jako ekspert-geolog i dyrektor przedsiębiorstwa poszukiwań ropy naftowej pracował w Argentynie, a następnie w Chile, Boliwii i Wenezueli. W latach 1900-1910 prowadził badania na Kaukazie, w Rumunii i Hiszpanii oraz Meksyku, USA, Kanadzie i znów Wenezueli. W przerwie, w 1909 roku przebywał krótko w Krynicy, też jako geolog. W 1910 roku, na zaproszenie rządu Wielkiej Brytanii, wyjechał na poszukiwania surowców mineralnych na terenie kolonii brytyjskich w Afryce Zachodniej, m.in. w Nigerii, Złotym Wybrzeżu (obecnie Ghana) i Gwinei. Po 2 latach udał się do Indii na badania geologiczne w Górach Solnych – Sakhisar w prowincji Pendżab. W 1919 roku spędził kilka miesięcy w Paryżu podczas konferencji pokojowej po zakończeniu I wojny światowej, świadcząc usługi dla Polskiego Biura Pokojowego.

Profesor dał się poznać jako patriota. Charakteryzując jego osobę, należy też dodać, że miał zdolności do muzyki i rysunku oraz był osobą towarzyską. Zabierał również głos w sprawach społecznych, odległych od jego obowiązków zawodowych. Dobrym tego przykładem jest list wysłany w 1918 roku do „Ilustrowanego Kuryera Codziennego”, w którym wypowiedział się za trwałym wzbogacaniem języka polskiego w nowe słowa, a przeciw wprowadzaniu krótkotrwałych efemeryd, czyli „ersatzów, namiastek i podróbek językowych” – zwłaszcza dla towarów rzadko spotykanych na powojennym rynku – czemu patronował właśnie „Kuryer” (Kozioł, 2018).

Rudolf Zuber z żoną Stanisławą, z domu Topolnicką, doczekał się trójki dzieci: Stanisława, Kazimierza i Julii. Profesor zmarł we Lwowie po długiej chorobie 7 maja 1920 roku. Został pochowany na cmentarzu Łyczakowskim (Chowaniec, Graniczny, Urban, 2012, s. 495-506).

¹ Wtedy Siedmiogród należał do Austro-Węgier, po I wojnie światowej – jako Transylwania – wszedł w skład Rumunii, z dużym odsetkiem ludności węgierskiej. Stąd pochodzili m.in. J. Hunyady, dowódca wojsk króla Władysława III w bitwie pod Warną, a także książę Stefan Batory, król Polski w latach 1576-1586.

Kariera naukowa i zawodowa

R. Zuber uzyskał doktorat w 1883 roku we Lwowie, stopień profesora nadzwyczajnego w 1896 roku, a tytuł profesora zwyczajnego w 1901 roku, czyli już w wieku 43 lat.

W latach 1883-1884 pracował jako asystent w Katedrze Mineralogii Uniwersytetu Jagiellońskiego, będąc jednocześnie współpracownikiem Sekcji Geologicznej Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie. Przeprowadził wtedy badania skał wulkanicznych w okolicach Krzeszowic oraz – razem z Emilem Habdank-Dunikowskim i Władysławem Szajnochą – prace kartograficzne na obszarze Karpat Wschodnich. Dzięki temu wziął udział w przygotowaniu *Atlasu geologicznego Galicji*. Zajmował się głównie poszukiwaniami ropy naftowej (później także węgla – w amerykańskich Kordylierach). Interesował się również geologią regionalną, w tym geoturystyką (*Wycieczka geologiczna do Tatr*).

W 1894 roku rozpoczął pracę na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie – po przerwie spowodowanej pobytem w Ameryce Południowej – wrócił w 1893 roku. W 1896 roku objął nową Katedrę Geologii, w 1905 roku utworzył Zakład Geologiczno-Paleontologiczny, a w latach 1905-1906 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego. Brał udział w międzynarodowych kongresach geologicznych w Rosji (1897), Meksyku (1906) i Kanadzie (1913).

W 1916 roku został członkiem korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie (później Polskiej Akademii Umiejętności). Pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (1868-1889, 1898-1899 i 1918-1919). Towarzystwo to wydawało we Lwowie czasopismo „Kosmos”². R. Zuber działał również jako członek Zarządu Popierania Nauki Polskiej we Lwowie. W latach 1898-1907 był redaktorem polskiej encyklopedii wydawanej przez społeczną organizację edukacyjną Macierz Polska, działającą w Małopolsce (Galicji w czasie zaboru austriackiego). Publikował w niej hasła z zakresu mineralogii, geologii, chemii i przemysłu naftowego.

Rudolf Zuber stał się światowej sławy specjalistą i rzeczoznawcą w poszukiwaniu ropy naftowej a także uznanym badaczem stratygrafii (warstw) fliszu karpackiego. Kierował ok. 50 pracami badawczymi, uwieńczonymi wieloma mapami geologicznymi. Na jego koncie jest ok. 60 publikacji poświęconych Karpatom i problematyce naftowej, w tym w języku hiszpańskim z okresu pobytu w Ameryce (Rymar, 2012, s. 181-193; Salski, 2007, s. 97-119). Wychował co najmniej 10 uczniów – znanych postaci w polskiej geologii. Jeden z nich, W. Rogala (1884-1947), wygłosił mowę pożegnalną podczas pogrzebu Profesora na Łyczakowie.

Pierwsze artykuły R. Zuber opublikował w czasopiśmie „Kosmos” w 1881 roku: *Oddziaływanie chlorku allylu na benzol w obecności chlorku glinu oraz Przyczynę do znajomości dolomitu*. W ramach „Atlasu geologicznego Galicji” wydał II. zeszyt w 1888 roku i XVII. zeszyt w 1905 roku. Z wcześniejszych artykułów wymienimy jeszcze trzy pozycje, które są obszerniejsze, interesujące i stosunkowo łatwo dostępne:

- R. Zuber: *O pochodzeniu nafty*. „Wszechświat” (Warszawa), 1898, nr 35, s. 545-560. Artykuł wydany też w Niemczech w „Zeitschrift für Praktische Geologie”, 1898, nr 3;
- R. Zuber: *Zadania i metody geologii*. „Wszechświat” (Warszawa), 1901, nr 44, s. 693-704. Także odczyt pod tym tytułem wygłoszony na otwarciu roku akademickiego w auli Uniwersytetu Lwowskiego dnia 10.10.1901;
- R. Zuber: *O pochodzeniu fliszu*. „Nafta” (Lwów), 1901, nr 8, s. 115-127.

² Czasopismo „Kosmos” było wydawane we Lwowie od 1876 roku jako „Kosmos. Problemy Nauk Biologicznych” oraz od 1882 roku też jako „Wszechświat. Pismo Przyrodnicze”. W okresie międzywojennym wydawano we Lwowie dwie serie: prace naukowe (A) i prace przeglądowe (B). W czasie II wojny światowej ukazywało się w Wielkiej Brytanii i Palestynie. Obecnie nadal działa z siedzibą w Krakowie i redakcją w Warszawie oraz oddziałami terenowymi w Lublinie, Rzeszowie i Szczecinie; <http://kosmos.imc.edu.pl/> oraz <http://kosmos.ptpk.org>.

Obecnie najbardziej przypominane są publikacje książkowe, które już w czasach R. Zubera ugruntowały mu wysoką pozycję w geologii:

- R. Zuber: *Geologia pokładów naftowych w Karpatach Galicyjskich*. Nakładem autora, Lwów 1899;
- R. Zuber: *Flisz i nafta*. Wydawnictwo Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, Lwów 1918, s. 381, w tym liczne ilustracje i tabele.

Publikacja pt. *Flisz i nafta* stanowi syntetyczne dzieło o geologii Karpat, czyli o „Karpatach fliszowych w obrębie płaszczowiny magurskiej”, ukształtowanych przez naturę w okresach od kredy do paleogenu, to jest od ok. 140 mln lat do 22,5 mln lat temu³. Można uznać tę publikację R. Zubera za drugi milowy krok i bardziej wnikliwy etap przygotowań do rozwinięcia gospodarki surowcami mineralnymi w Polsce – po ukazaniu się 100 lat wcześniej słynnego dzieła⁴ S. Staszica (1755-1826), uważanego za ojca polskiej geodezji oraz zasłużonego działacza gospodarczego i organizatora życia naukowego, a także twórcę słowa „przemysł” (od łacińskiego wyrazu *industria* – skrzętność, przemyślność), czyli działalności produkcyjnej i opłacalnej. Zasługi R. Zubera dla Krynicy wynikają natomiast z odkrycia na dużych głębokościach wody mineralnej o wyjątkowym smaku i zapachu oraz wartościach leczniczych, która nosi nazwę swojego odkrywcy: *zuber*.

Miejsce Rudolfa Zubera w historii Krynicy

Krynica-Zdrój to miejscowość położona w południowej Polsce, w Beskidzie Sądeckim nad potokiem Krynica, a gmina Krynica na pograniczu Beskidu Sądeckiego, Beskidu Niskiego i Pogórza Leluchowskiego, wzdłuż granicy ze Słowacją oraz u stóp Jaworzyny Krynickiej (1114 m n.p.m.) i z kolejką gondolową o długości 2,2 km, a w śródmieściu z Górą Parkową (741 m n.p.m.) i kolejką linowo-terenową.

Najstarsza pisemna wzmianka o tym mikroregionie pochodzi z 1288 roku i dotyczy pobliskiej Muszyny (dóbr biskupów krakowskich). Przywilej lokacji wsi Krzenycze, czyli obecnej Krynicy, nosi datę 10 stycznia 1547 roku. Weszła wtedy w skład Kresu Muszyńskiego. Pierwsza wzmianka o wodach mineralnych, a dokładniej o źródłach *wód kwaśnych* w dobrach muszyńskich, w tym Krynicy, została ujęta w dziele ks. G. Rączyńskiego pt. *Historia naturalia curiosae Regni Poloniae Gedani* z 1745 roku. Pierwszy opis źródeł wód Krynicy sporządził prof. B. Hacquet z Uniwersytetu Lwowskiego w publikacji pt. *Neueste physicalische Reisen in den Jahren 1788-1795 durch die dacischen und sarmatischen Karpathen* z 1796 roku. Wkrótce powstała zabudowa wokół ocembrowanego źródła, ale okres wojen, epidemia cholery i słabe zarządzanie doprowadziło do upadku uzdrowiska w 1852 roku. W 1851 roku do Krynicy przybył prof. J. Dietl (1804-1878) z Uniwersytetu Jagiellońskiego, twórca polskiej balneologii (późniejszy prezydent Krakowa), który przygotował plan ratowania Krynicy, jaki został zatwierdzony przez rząd. Powołano specjalną komisję do unowocześnienia oraz rozbudowy uzdrowiska, co okazało się owocne (*Atlas wód mineralnych Muszyny, Krynicy i Tylicza*, 2012; F. Kiryk, 1994; Pasterski, 2016, s. 34-38, 57-59). W 1876 roku uruchomiono kolej z Tarnowa do Muszyny, a w 1911 roku przedłużono ją do Krynicy. Rozwój ten doprowadził do nadania Krynicy praw miejskich w 1911 roku (niektóre publikacje podają, że nastąpiło to już nieco wcześniej, w 1889 roku) (Warszyńska, 1996).

³ Flisz to osad o dużej miąższości z naprzemianległych warstw piaskowców, łupków ilastych i zlepieńców, z dużą zawartością materiału skalnego. R. Zuber dzielił te osady i skały na następujące typy petrograficzne: piaskowce, ility, margle, sterosyderyty, rogowce, zlepieńce i okrucowce. Osady fliszowe są datowane na okres kredy (podokres mezozoiku) od 140 do 65 mln lat temu oraz okres paleogenu (starszy podokres trzeciorzędu) od 65 do 22,5 mln lat temu.

⁴ *O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski*, St. Staszic, 1955, Kraków: Wydawnictwo AGH.

Najstarszym budynkiem jest Pijalnia „Słotwinka” z 1806 roku, a najstarsza (z ok. 1600 roku) cerkiew łemkowska znajduje się w pobliskim Powroźniku. Osadnictwo i architektura oraz kultura łemkowska wywarły i nadal wywierają duży wpływ na Krynice, lecz w centrum miasta zachwycają zabytkowe wille w tzw. stylu szwajcarskim jako budowle z licznymi gankami, wykuszami oraz balkonami zdobionymi balustradami.

Rudolf Zuber do Krynicy przybył w 1909 roku razem z przedsiębiorcą wiertniczym – celem poszukiwania węglowodorów oraz wody mineralnej – na zaproszenie dr. H. Ebersa, kierownika nowego zakładu wodoleczniczego⁵. Po przeprowadzeniu badań zawnioskował głębokie wiercenia na stoku Góry Parkowej, przewidując odkrycie dużych złóż wody mineralnej wysokiej jakości typu szczawy⁶. Początkowo pojawiły się nawet protesty przeciw głębokim wierceniom (dotąd pozyskiwano wodę leczniczą już z ok. 50 m, a źródło Mieczysław nadal czerpie ją z 57 m), ale w latach 1912-1914 wiercenia inżynierów Kostkiewicza i Mrazka z Jasła, wykonane według wskazań Zuber, doprowadziły do udostępnienia szczawy alkaliczno-słonej z głębokości 810 m, nazwanej potem Zuber I, później z głębokości 948 m Zuber II. W latach 1949-1951 kolejny odwiert eksploatacyjny dał wodę Zuber III z głębokości 919 m oraz w latach 1962-1964 odwiert z głębokości 803 m wodę Zuber IV. Woda z tych odwiertów jest magazynowana w zbiornikach, a następnie spływa grawitacyjnie do kurków czerpalnych w pijalni oraz rozlewni wód leczniczych.

Odwierty Zuber I-IV dają unikatową i jedną z najsilniejszych w Europie wodę mineralną typu szczawa wodorowęglanowo-sodowa i wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowa o znacznych ilościach jonu Na⁺. Stężenie jonów wodorowęglanowych wynosi w tej wodzie 19 g/l, a mineralizacja do 28-30 g/l, gdy tymczasem norma określa, że woda mineralna jako lecznicza powinna zawierać przynajmniej 1 g/litr rozpuszczonych składników stałych. Dla porównania, szczawa Zuber 2,14% zawiera ich 21,5-27,7 g/l, natomiast szczawa Mieczysław 0,42% tylko 4,3 g, Słotwinka 0,41% i 3,99 g oraz Źródło Główny 0,32% i 2,29 g/l (Rajchel, 2019, s. 18-20, 33-34, 51-59). Woda Zuber może zatem zastępować słynne wody mineralne z Karlowych Warów (Karlovly Vary) i francuskie wody Vichy. Trzeba jednak podkreślić, że jest wodą reliktową, czyli jej zasoby są wyczerpywalne. Ma ona skuteczne zastosowanie w leczeniu chorób wrzodowych żołądka i dwunastnicy, wątroby i dróg żółciowych, zwalcza nadkwasotę oraz obniża poziom cukru i cholesterolu we krwi. W Polsce zbliżoną charakterystykę do wód typu Zuber mają tylko niektóre wody mineralne z odwiertów w Złockiem koło Muszyny.

Prof. R. Zuber jako uznany specjalista wypowiadał się w kwestiach geologicznych często, konkretnie i „technicznie”, a także chętnie zabierał głos w polemikach i to w sposób niezwykle krytyczny. J. Stolarski przytacza jego spór z W. Szajnochą, również znanym geologiem i profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz współautorem *Atlasu geologicznego Galicji*. Broni jednak prof. W. Szajnochę, podkreślając, że jego opisy są barwniejsze ze względu na pierwiastki także krajobrazowe i historyczne (Stolarski, 2007, s. 71-78; Zuber, 1903, s. 320-343).

Na terenie Krynicy występują bogate zasoby wód mineralnych służących do leczenia różnych schorzeń. W sumie zinwentaryzowano prawie 200 źródeł i wysięków. Obecnie korzysta się z 20 otworów studziennych (odwiertów eksploatacyjnych), w tym z czterech odwiertów Zuber, zaopatrujących cztery pijalnie wód mineralnych:

⁵ Henryk Ebers (1856-1919) – syn lekarza z Wilna, hydroterapeuta i kierownik zakładu wodoleczniczego w Krynicy od 1885 roku, członek Komisji Zdrojowej, przewodniczący Koła Lekarzy w Krynicy, burmistrz w czasie I wojny światowej. Przyczynił się do uregulowania potoku Krynicyanka, budowy nowego Domu Zdrojowego oraz linii kolejowej z Muszyny do Krynicy w latach 1909-1911. Pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

⁶ Szczawy tworzą się, gdy dwutlenek węgla wędruje z głębi ziemi przez szczeliny i jeżeli napotka wody płynące z powierzchni, to nasycza je, powodując rozpuszczanie minerałów, z których są zbudowane otaczające skały. Skała osadowa ilasto-solna (15-85% soli kamiennej) ma nazwę *zuber*.

- *Pijalnia Główna* (wybudowana w 1791 roku, zmodernizowana w latach 2012-14): wody Jan, Słotwinka, Tadeusz, Zdrój Główny i Zuber;
- *Pijalnia Mieczysław* (na deptaku w Starym Domu Zdrojowym): woda Mieczysław;
- *Pijalnia Jana* (gruntownie odremontowana w 2019 roku; pod dolną stacją kolejki na Górę Parkową): wody Jan i Józef;
- *Pijalnia w Starych Łazienkach Mineralnych*: wody Jan, Słotwinka, Tadeusz, Zdrój Główny i Zuber.

Można również korzystać z wody bezpłatnie ze źródła Miłość na Górze Parkowej, Bocianówki na Polanie Michasiowej, ujęcia Ciurkacz przy ul. Pułaskiego i źródła Słoneczne nad dworcem PKP.

Popularna woda Kryniczanka pochodzi ze źródła Zdrój Główny, odkrytego już w 1793 roku. Zawiera znaczące ilości magnezu i wapnia, działając przeciwzapalnie i przeciwuczuleniowo oraz wzmacniając układ kostny. Równie popularna szczawa Słotwinka ma podobne właściwości i jest skuteczna w leczeniu przewlekłych nieżytów przewodu pokarmowego. Przy źródle Zdrój Główny w 1808 roku powstała pierwsza w Polsce rozlewnia wody mineralnej, gdzie butelkuje się Kryniczankę oraz wody lecznicze Jan, Słotwinka i Zuber.

Uzyskanie praw miejskich oraz rozbudowa ujęć i pijalni wód mineralnych wpłynęły korzystnie na rozwój gospodarczy uzdrowiska. W latach 1921-1923 rozbudowano Dom Zdrojowy i zwiększono liczbę pokoi z 28 do 96. Dzięki temu w lutym 1924 roku zorganizowano pierwsze zawody narciarskie. W 1926 roku uroczyste otwarto Nowe Łazienki Mineralne, będące wtedy największym i najnowocześniejszym obiektem uzdrowiskowym w Europie. W latach 1927-1928 oddano do użytku skocznię narciarską i tor saneczkowy. W 1933 roku J. Kiepusza zbudował słynny pensjonat-hotel „Patria”. W 1937 roku uruchomiono kolejkę na szczyt Góry Parkowej.

Jednym z mierników rozwoju uzdrowiska jest liczba kuracjuszy i tempo wzrostu tego wskaźnika. Otóż, liczba kuracjuszy w Krynicy rosła szybko: od 760 osób w 1857 roku do 5-9 tys. rocznie na przełomie wieków (ze spadkiem w 1915 roku z powodu wojny do ok. 1 tys.). W okresie międzywojennym liczba kuracjuszy wzrosła od 10 tys. w 1920 roku do 31,7 tys. w 1936 roku (ze spadkiem do 27 tys. podczas kryzysu gospodarczego w 1934 roku) (Pasterski, 2016, s. 58-66). Liczbę gości w 1938 roku wyszacowano na ok. 38 tys., czyli w okresie II Rzeczypospolitej badany wskaźnik wzrósł prawie 4-krotnie. Krynica stała się wtedy popularnym uzdrowiskiem, o czym świadczy chociażby pobyt J. Piłsudskiego z żoną i córkami, księżnej Juliany z mężem, późniejszej królowej Niderlandów, a także wielu znanych polskich pisarzy, poetów i aktorów. Z czasów bardziej współczesnych warto wymienić z kolei takie nazwiska, jak V. Adamkus, V. Havel, W.F. Janukowycz, którzy w swoim czasie m.in. pełnili funkcje prezydenta Litwy, Czechosłowacji i Czech oraz Ukrainy.

Po zniszczeniach II wojny światowej Krynica zaczęła odbudowywać swoją renomę. W 1947 roku gościło tu 14 tys. kuracjuszy, a w 2007 roku liczba osób korzystających z noclegów, czyli kuracjuszy i turystów, wzrosła do 156,6 tys. i w 2014 roku do 173,3 tys. Liczba gości z zagranicy sięga 4-5 tys. Jeszcze przed wojną podjęto starania o stworzenie tu również ośrodka sportów zimowych i turystyki, co jest nadal przedmiotem troski władz miasta. W okresie powojennym sprzyja rozwojowi uzdrowiska utworzenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, Rezerwatu Krajobrazowego Okopy Konfederackie, parku sportowo-rekreacyjnego Czarny Potok, Szlaku Cerkiew Łemkowskich, ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych, tras rowerowych itp. Jednakże dość szybko – ostatnio też z powodu ocieplenia klimatu – duży nacisk zaczęto kłaść na organizowanie imprez kulturalnych, naukowych i biznesowych, w tym o charakterze międzynarodowym. Znaczącą rolę na tym polu odgrywa inwestowanie w infrastrukturę techniczną i społeczną. W 1936 roku

w Krynicy funkcjonowało 5 hoteli, 126 pensjonatów i 83 willi z wynajmowaniem pokoi, zaś w 2015 roku według danych GUS funkcjonowało 99 obiektów noclegowych, w tym 85 całorocznych, z tego 7 hoteli czterogwiazdkowych. Urząd Miasta oceniał liczbę obiektów noclegowych ogółem na ok. 290 (z kwaterami prywatnymi i obiektami apartamentowymi). W 15 sanatoriach i szpitalach uzdrowiskowych oraz innych ośrodkach leczniczych znajdowało się 4,3 tys. miejsc (według innej klasyfikacji, zakłady uzdrowiskowe dysponowały 2,1 tys. miejsc). Szczерzej przedstawiają to tabele 1-3.

Tabela 1

Liczba miejsc noclegowych w Krynicy-Zdrój w latach 2007-2014

Wyszczególnienie	2007	2014	<u>2014</u> 2007	Struktura w %		Zmiany pkt. proc.
				2007	2014	
Hotele	558	1 704	305,4	9,1	23,8	+14,7
Motele	25	–	–	0,4	–	–0,4
Zakłady uzdrowiskowe	1 530	2 041	133,4	25,0	28,6	+3,6
Ośrodki czasowe	1 973	1 080	54,7	32,2	15,1	–17,1
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	583	686	117,7	9,5	9,6	+0,1
Pensjonaty	680	610	89,7	11,1	8,5	–2,6
Inne	777	1030	132,6	12,7	14,4	+1,7
Razem	6126	7151	116,7	100	100	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023* (s. 52-55), 2016, Krynica: Urząd Miasta.

Z tabeli 1 wynika, że wprawdzie najwięcej miejsc noclegowych jest w dyspozycji sanatoriów i innych zakładów uzdrowiskowych (prawie 29%), to najszybszy wzrost odnotowują hotele – 3-krotnie w ciągu 7 lat – głównie za sprawą poprawy jakości życia i zamożności społeczeństwa. Maleje natomiast udział ośrodków czasowych – popularnych za czasów Polski Ludowej – a także pensjonatów, które dominowały w okresie międzywojennym.

Tabela 2

Korzystanie przez kuracjuszy i turystów z noclegów w Krynicy-Zdrój w latach 2007-2014

Rok	Liczba osób w tys.	Liczba noclegów w tys.	Liczba noclegów na osobę
2007	156,6	964,6	6,2
2010	159,2	985,3	6,2
2014	173,3	1 086,9	6,3
<u>2014</u> 2010	110,7	112,7	101,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023* (s. 52-55), 2016, Krynica: Urząd Miasta.

Tabela 2 charakteryzuje z kolei dynamikę liczby gości i liczby noclegów w latach 2007-2014. Strukturę gości i udzielanych noclegów według rodzajów zakwaterowania przedstawia tabela 3, która jeszcze mocniej podkreśla znaczenie hoteli (43-46%) wśród pozostałych i dość różnorodnych form świadczenia usług noclegowych.

Tabela 3

Struktura świadczenia usług noclegowych w Krynicy-Zdrój w 2014 roku (w %)

Rodzaj zakwaterowania	Osoby korzystające z pobytu ^{a)}	Udzielone noclegi ^{b)}
Hotele	43	46,0
Zakłady uzdrowiskowe	24	10,2
Ośrodki wczasowe	13	24,4
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	9	6,9
Pensjonaty	6	8,1
Inne	5	4,4
Razem	100	100

^{a)} Statystyka GUS, ^{b)} Dane Urzędu Miasta.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023* (s. 52-55), 2016, Krynica: Urząd Miasta.

Dane tabel 1-3 o liczbie kuracjuszy i turystów tylko w pośredni sposób wskazują na podmioty obsługujące gości uzdrowiska. Dodajmy, że w Krynicy-Zdrój działa 2 055 jednostek gospodarczych i innych, w tym 2010 prywatnych i 45 podmiotów sektora publicznego. Wśród nich można wyróżnić 1 500 jednoosobowych zakładów osób fizycznych, 118 spółek handlowych, 14 spółek z kapitałem zagranicznym, 8 spółdzielni, 84 stowarzyszeń i organizacji społecznych (NGO-s) oraz 7 fundacji (*Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023*, 2016, s. 72). Zaangażowanie mieszkańców w sprawy gospodarcze i społeczne jest więc znaczące.

Uzdrowisko Krynica-Zdrój należy do 45 polskich uzdrowisk, w tym 9 w województwie małopolskim, działających na podstawie Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach oraz gminach uzdrowiskowych. Poprzednia ustawa o uzdrowiskach pochodziły z 23 marca 1922 roku (Dz.U. Nr 31, poz. 254) oraz z 17 czerwca 1966 roku (Dz.U. Nr 23, poz. 150). Statut uzdrowiska został uchwalony 21 czerwca 2010 roku. Uwzględnia on nazwę *Krynica-Zdrój* – i status uzdrowiska górskiego – w miejsce popularnej nazwy *Krynica Górską* (w przeciwieństwie do Krynicy Morskiej na Mierzei Wiślanej). Gmina miejsko-wiejska obejmuje ponadto następujące miejscowości: Tylicz i Muszynka na południu gminy oraz Berest, Czyna, Mochnaczka, Piorunka i Polany. Liczy ok. 17 tys. mieszkańców (8% ludności powiatu nowosądeckiego), w tym ok. 11 tys. w mieście Krynicy.

Krótki przegląd historii Krynicy zrekapitulujemy w ten sposób, że jest to *perła polskich uzdrowisk*, znana na świecie, gdzie w licznych sanatoriach i szpitalach uzdrowiskowych leczy się choroby układu krążenia, układu trawienia, dróg moczowych oraz kobiecych. Jest to *zdrój* dysponujący ujęciami naturalnych wód mineralnych, jak Zuber I-IV, Kryniczanka, Słotwinka. Jest to *ośrodek kultury*, znany dzięki takim jego mieszkańcom jak światowej sławy tenor J. Kiepusza (1902-1966) – i organizowanemu tu Festiwalowi jego imienia – oraz N. Krynicki (E. Drowniak,

1895-1968), genialny łemkowski malarz prymitywista, którego obrazy znajdują się w Galerii Sztuki „Romanówka”. Jest to popularne *centrum kongresowe*, gdzie m.in. od 1990 roku odbywało się Forum Ekonomiczne, będące największą w Europie Środkowo-Wschodniej platformą spotkań do dyskusji o gospodarce (zwykle ok. 5 tys. gości). Temat Forum w dniach 8-10 września 2020 roku brzmiał: „Europa po pandemii: Solidarność, Wolność, Wspólnota”, ale odbyło się ono w Karpaczu.

Przegląd historii Krynicy warto ponadto podsumować zarysem programu rozwoju tego uzdrowiska. Mówi o tym przede wszystkim „Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023”, przyjęty uchwałą Rady Miejskiej z dnia 28 kwietnia 2016 roku. Jest to obszerny dokument (o objętości 150 stron), zawierający analizę stanu gminy i kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego oraz wykaz kluczowych zadań do realizacji na obszarze 4,02 tys. ha kosztem prawie 136 mld zł. Kierunki rozwoju i związane z tym przedsięwzięcia ujęte w tym Planie w wielu przypadkach wykraczają poza perspektywę 2023 roku.

Wdrażany *Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju* wśród barier hamujących jego realizację wylicza m.in. ograniczanie nakładów na lecznictwo uzdrowiskowe w Polsce, dekapitalizację istniejącej bazy sanatoryjnej, zbyt słaby rozwój obsługi ruchu turystycznego – jako komplementarnego wobec funkcji uzdrowiskowej – i sezonowość tej oferty (nastawionej raczej na okres zimowy) oraz duży ruch kołowy w centrum uzdrowiska. Wśród *wyzwań i szans* wymienia m.in. następujące czynniki: unikatowe zasoby uzdrowiskowe oraz architektury, dobrze rozwinięta baza noclegowa, rosnąca dynamika pobytów turystyczno-rehabilitacyjnych, rozwój turystyki osób niepełnosprawnych, turystyka biznesowa. Plan przypisuje tej miejscowości i całej gminie następujące funkcje zdrowotne, turystyczne, międzynarodowe oraz ekologiczne jako programowe cele strategiczne:

- unikatowe miejsca powrotu do zdrowia i odbudowy sił witalnych;
- nowoczesny ośrodek turystyczno-rekreacyjny;
- centrum międzynarodowych wydarzeń kongresowych i kulturalnych;
- uzdrowisko dbające o zasoby naturalne, przyrodę i walory krajobrazowe.

Trzy pokolenia geologów Zuberów

Profesor Rudolf Zuber interesował się głównie poszukiwaniami węglowodorów i jego badania w dziedzinie geologii przyczyniły się do rozwoju przemysłu naftowego w wielu krajach. W Polsce ponadto odkrył unikatowe złoża bardzo silnej wody mineralnej w postaci szczawy alkalicznej, znanej odtąd pod nazwą *zuber*.

Jego najstarszy syn, **Stanisław Zuber** (1883-1947), zainteresował się geologią już podczas nauki w gimnazjum we Lwowie i w Krakowie. Wiosną 1915 roku, po zajęciu Lwowa przez armię rosyjską, został wywieziony do Rosji i podjął pracę w prywatnej firmie naftowej w Baku w Azerbejdżanie, gdzie pracował do 1923 roku. Po powrocie do Polski został ekspertem w zakresie ropy naftowej w Iraku i Iranie. W 1924 roku uzyskał doktorat we Lwowie, a 3 lata później habilitację na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Po wystąpieniach na Międzynarodowym Zjeździe Geologicznym w Madrycie i Naftowym w Bukareszcie otrzymał ofertę pracy we włoskiej spółce naftowej AIPA z zadaniem prowadzenia poszukiwań we Włoszech i na Bałkanach. Doprowadził do odkrycia kilku złóż ropy naftowej i gazu ziemnego oraz złóż rudonośnych w Albanii. W 1935 roku zamieszkał tam na stałe. Opublikował wiele opracowań, w tym map geologicznych i tektonicznych oraz surowców mineralnych Albanii. Po II wojnie światowej był początkowo dobrze traktowany przez nowe władze albańskie. Uzyskał nominację na profesora AGH w Krakowie. W 1947 roku został jednak aresztowany i oskarżony jako kolaborant, sabotażysta i szpieg pod absurdalnymi zarzutami. Jego materiały archiwalne wywieziono do ZSRR. Zmarł w trakcie brutalnego śledztwa 18 października 1947 roku. Po zmianach ustrojowych został rehabilitowany, a jego działalność

uhonorowano sesjami naukowymi w latach 1992-1993, w tym na Uniwersytecie Politechnicznym w Tiranie, oraz nazwaniem jego imieniem jednej z alei miasta Kuçova. Uważa się go za ojca nowoczesnej geologii Albanii (*Profesor Stanisław Zuber wybitna postać geologii*, 2008).

Profesor Andrzej Zuber (1933-2011), syn Kazimierza (brata Stanisława), urodził się w Mediolanie, gdzie jego ojciec pracował jako zastępca dyrektora państwowego przedsiębiorstwa naftowego (był także oficerem polskiego wywiadu). Do Lwowa wrócił z rodziną w 1936 roku. W dniu 16 września 1939 roku rozstał się z ojcem, który opuścił Polskę przez Zaleszczyki. Pozostała część rodziny przeniosła się wkrótce do Krakowa. Po wojnie przebywał w ośrodku dla sierot w Prusach k. Kocmyrzowa. Ukończył liceum im. Jana Sobieskiego w Krakowie w 1951 roku i rozpoczął pracę jako technik w Katedrze Górnictwa II AGH, a następnie ukończył studia z geofizyki. Jako asystent w Katedrze Fizyki II zainteresował się fizyką jądrową. Doktorat obronił z fizyki technicznej w 1965 roku na Wydziale Elektrycznym AGH. W 1971 roku uzyskał habilitację, a w 1980 roku tytuł profesora nauk technicznych. Prowadził wykłady i prace badawcze m.in. w Brazylii, Indiach, Kenii, Meksyku i Tajlandii. Został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. W Instytucie Fizyki Jądrowej w Krakowie pracował do 2003 roku. W 2007 roku został zatrudniony w Oddziale Karpackim Państwowego Instytutu Geologicznego w Krakowie. Prowadził wtedy badania i publikował prace m.in. z zakresu wód mineralnych, leczniczych i termalnych w rejonie Buska-Zdrój (np. solanki w Dobrowodzie) oraz pochodzenia i obszaru zasilania wód *zuberów* w Krynicy, co można uznać za kontynuację działalności dziadka (Zuber, 1987, s. 37-51). W 2008 roku A. Zuber był honorowym gościem konferencji z okazji 150. rocznicy urodzin R. Zuber, zorganizowanej w Krynicy w Ośrodku „Panorama” przez Karpacki Oddział Państwowego Instytutu Geologicznego. Zmarł nagle w dniu 27 lutego 2011 roku i został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie (Chowaniec, Graniczny, Urban, 2012, s. 495-506).

Podsumowanie

Wprawdzie R. Zuber nie stworzył przedsiębiorstwa rodzinnego świadczącego usługi geologiczne, ale stał się naukowcem i rzeczoznawcą w zakresie poszukiwań węglowodorów, a także wód głębinowych i leczniczych na skalę międzynarodową oraz przygotował – również na taką skalę – grunt pod działalność dla syna i wnuka w tej samej dziedzinie. Historia zatoczyła więc pewien nietypowy i jakże specyficzny krąg, ale jednocześnie krąg dość typowy pod względem kolei życia dla Polaków ze wschodnich Kresów. Perła polskich uzdrowisk, jaką jest Krynica, pamięta i honoruje ludzi, którzy zasłużyli się dla jej rozwoju. Odkrywca wód *zuber* zajmuje zatem zaszczytne miejsce w krynickiej historii. Warto podkreślić, że w Pijalni Głównej w 1981 roku odsłonięto tablicę ku czci R. Zuber. Woda Zuber i jej 3 źródła o tej nazwie są mocno akcentowane w napisach terenowych oraz folderach. Na ul. Nadbrzeżnej działa Klub Sportowy „Zuber”. Jednocześnie jednak żadna z ok. 40 ulic Krynicy-Zdrój nie ma takiej nazwy (ul. R. Zuber jest w Katowicach przy wyjeździe na Bielsko).

Bibliografia

- Atlas wód mineralnych Muszyny, Krynicy i Tylicza*. (2012). Tylicz: Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Tylicza.
- Chowaniec, J., Graniczny, M., Urban, H. (2012). Saga rodu Zuberów. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 448, 495-506.
- Kiryk, F. (red.). (1994). *Krynica*. Kraków: Wydawnictwo Secesja.

- Kozioł, M. (2018). Profesor Rudolf Zuber i wojenne ersatze. *Dwutygodnik „Kraków”*, 19 wrzesień 2018. Pobrane z: www.krakow.pl/get_pdf.php?dok_id=223311.
- Pasterski, B. (2016). Powstanie i rozwój uzdrowisk w Galicji Zachodniej w XIX i na początku XX wieku. *„Historica”* (Uniwersytet Rzeszowski), 17, 34-38, 57-59.
- Plan rozwoju uzdrowiska Krynicy-Zdroju na lata 2016-2023.* (2016). Krynica-Zdrój: Urząd Miasta.
- Profesor Stanisław Zuber wybitna postać geologii.* „Vivat Akademia”. Periodyk AGH w Krakowie, 2008, nr 1 oraz 14.07.2020.
- Rajchel, L. (2019). *Małopolska do wypicia*. Kraków: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego.
- Rymar, S. (2012). *Zarys historii badań geologicznych obszaru Pogórza Karpackiego*. Krosno: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie.
- Salski, W. (2007). Polska szkoła geologii. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 52/1, 97-119.
- Staszic, St. (1955). *O ziemiórództwie Karpatów i innych gór i równin Polski*. Kraków: Wydawnictwo AGH.
- Stolarski, J. (2007). Wehikuł czasu pradziadka geologa. *Almanach Muszyny*, 71-78.
- Ustawa z 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej (zmiany Dz.U. z 2011 r., Nr 73, poz. 390; t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 651, 742).
- Zuber, A. (1987). O pochodzeniu wód typu zuber. W: *25 lat górnictwa uzdrowiskowego* (s. 37-51). Kraków: Wydawnictwo AGH.
- Zuber, R. (1903). Odpowiedź na odpowiedź Prof. Dra Władysława Szajnochy. *Kosmos*, 28, 320-343.